Milon, Josef

Od moderny k avantgardě: rusko-české paralely

Opera Slavica. 2011, vol. 21, iss. 1, pp. 58-59

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/117652
Access Date: 28. 11. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

Od moderny k avantgardě: rusko-české paralely

Úsilí o široký pohled na zpracovávané odborné téma je společné pro začínajícího adepta vědy stejně jako pro zkušeného vědce. Zatímco v prvním případě jde začasté o naivní pokus s nejistým koncem, ve druhém případě bývá výsledkem komplexní práce se značným rozpětím. Sledovat rozsáhlé fenomény moderny a avantgardy v ruském prostředí napříč poezií, prózou, dramatem i výtvarným a hudebním uměním, navíc v komparaci s českou i evropskou kulturou je přesně takovým rozmachem, o který šlo brněnské literární vědkyni Danuši Kšicové v monografii *Od moderny k avantgardě* s podtitulem *Rusko-české paralely,* kterou vydalo v roce 2007 nakladatelství Masarykovy univerzity. Výsledná práce je syntézou autorčina bádání v této oblasti, kterému se věnuje již řadu let, a které vyústilo přes časopisecké, sborníkové a konferenční články a stati do díla vpravdě objemného a vědecky „plného".

Tématem moderny a avantgardy se logicky zabývají přehledové práce o ruské literatuře (z novějších jmenujme *Ruskou literaturu XX. století* Miroslava Zahrádky nebo *Ruskou moderní literaturu* Milana Hraly), v komparativním pohledu a s přesahy za hranice jednoho národního okruhu je však kniha Danuše Kšicové v daném oboru českým unikátem.

Rozsáhlá úvodní stať, doprovázená stejně jako zbytek textu fotografiemi, přetištěnými knižními obálkami a obrazovými reprodukcemi, je následována oddílem věnovaným próze. V ní se výrazně projevuje autorce vlastní komparativní metoda (charakteristická pro monografii již z podtitulu), použitá mimojiné pro objasnění paralel mezi Turgeněvem a Dostojevským (romány *Novina,* resp. *Bratři Karamazovovi*), inspiračních prvků italské renesance v textech Dmitrije Merežkovského nebo existenciálních tajemností duše v dílech Lva Tolstého, Antona Čechova, Michaila Arcbyševa a Ladislava Klímy. Čistě žánrovou odbočkou je objevná kapitola o antiutopických textech Valerije Brjusova, jehož próza *Povstání strojů* je svým tématem blízká Čapkově dramatu *R.U.R.* Jméno Karla Čapka v souvislosti s dalšími českými spisovateli Jaroslavem Haškem a Bohumilem Hrabalem je dále zmíněno v kapitole o poetice českého humoru s nezbytným napojením na ruskou literaturu (Gogol).

Z pozůstalosti českého biologa Sergeje Hraběte se pro studium dochovalo přes dvacet obrazů ruských modernistických malířů. Tato plátna se stala podnětem pro kapitolu o impresionistickém a secesním malířství a básnictví, která umně propojuje výtvarný a slovní kulturní prostor. Motivická analýza obrazů Izáka Levitana, Vasilije Něstěrova, Leonida Turžanského a dalších je propojena s analýzami básní Konstantina Balmonta a Valerije Brjusova. Dokazuje podobné myšlenkové inspirace a expozice. Autorka zde pracuje s pojmem ekphrase ve vlastním pojetí, dokazujíc, že nemusí jít nutně o slovní expresi vizuálního dojmu (a opačně o vizuální vyjádření slova), ale o zcela přirozenou shodu ve vnímání krásy (ošklivosti), lásky (nenávisti) apod. u básníka, malíře či skladatele, vyjádřenou pouze jiným typem umění. Zrcadlový přetisk veršů s autorčinými vlastními překlady je pak příjemným uměleckým vkladem, doplňujícím odborný výklad. Druhá pasáž o výtvarném umění je věnována jednak výtvarníkovi Grigoriji Musatovovi, jednak vztahu secese a art deco v porovnávacím rusko-ukrajinském pohledu na pozadí prací Rusa Ivana Bilibina a Ukrajince Hrihorije Narbuta. Komparace se dotýká i sochařského umění a architektury s přesahem k Francii a našemu území.

Dva velké oddíly knihy jsou věnovány dramatu a divadlu v období moderny a avantgardy a samozřejmě poezii. Srovnávací hledisko i zde hraje výraznou roli. Výklad pasáže

o dramatu se nese na úrovni typologické (Ibsen-Čechov) i motivické komparace (Ibsen-Čechov-Maeterlinck), jednoautorských analýzách (hry Mariny Cvetajevové, *Maškarní ples* Michaila Lermonotova) a taktéž na žánrovém vysvětlení ruské avantgardní grotesky na pozadí her teoretika futurismu a především básníka Velimira Chlebnikova a Daniila Charmse. O snaze divadelníků propojit na scéně různé typy umění pojednává kapitola o divadelním synkretismu, která s pomocí děl Alexandra Puškina, Nikolaje Korsakova a Ivana Bilibina dokládá posuny ve scénografii, založené zejména na korespondování výtvarného a hudebního vyjádření díla.

Hudební princip lze nalézt i v poezii, jak to dokládá ústřední postava ruského symbolismu Andrej Bělyj ve svých esejích i básních. Monografie věnuje modernistické a avantgardní poezii jedenáct kapitol a pasáž o hudebnosti v textu je jednou z nich. Další kapitoly zmiňují jména Fjodora Ťutčeva, Vladimira Solovjova, Mariny Cvetajevové (autorka se zaměřuje na její poémy – žánr tolik typický pro ruskou literaturu, který zná český čtenář především od Karla Hynka Máchy) a Natalie Gončarovové. Konexe poetiky české a ruské poezie předkládá kapitola Od symbolismu k avantgardě, v níž jsou uvedeni čeští básníci Karel Hlaváček, Antonín Sova, Otokar Březina a další. Tematické a myšlenkové paralely lze najít v předsmrtných básních Sergeje Jesenina (*v životě smrt není nijak nová, / ale ani žít, tak nač*) a Jiřího Wolkera *(smrti se nebojím, smrt není zlá, smrt je jen kus života těžkého)*, ostatně, jak poznamenává autorka „*téma smrti se stalo na dlouhá desetiletí skrytým leitmotivem ruské avantgardy […]*“.

Osamělost, zdánlivá izolovanost jednotlivých kapitol i celých pasáží knihy (spojených nicméně pevným tematickým záměrem) poněkud znesnadňuje čtení v celku. Text není tvořen celistvým monolitem informací, nýbrž roztříštěnými fragmenty, které ovšem ve svém spojení poskytují podrobnou, až minuciózní drobnokresbu popisovaného problému. Použitelnost (v nejlepším slova smyslu) v poučení lze hledat ve výběru z celku, v recipientské selekci jednotlivých kapitol.

Vytvořit takto komplexní práci s sebou nese přirozené riziko rozsáhlé faktografie. Názvů, odkazů a dat je v knize velké množství a orientaci v nich napomáhají výběrová bibliografie, soupis zkratek, přehled obrazových příloh a rejstřík, který má však pouze jmennou strukturu. Názvový a tematický index by byl vzhledem k šíři materiálu vítaným pomocníkem, už jen vzhledem k řadě původních textů, především básní, které monografie obsahuje. Pro čtenáře neznalého azbuky se jako výhodné jeví transliterování názvů do latinky. Latinizace se netýká přetištěných básní, které jsou zakomponovány v původní podobě.

Autorka využila svých znalostí a zkušeností s komparativním zkoumáním (nejen) rusko-českých kulturních vztahů, s translatologií a aktivním překládáním, s divadelním prostředím a předložila odborné veřejnosti (protože především pro ni je kniha *Od moderny k avantgardě* určena) rozsáhlý materiál ke studiu. Svým zaměřením a charakterem je příznačným spojením klasického badatelského přístupu a nových, multižánrových a areálových metod.

Josef Milon